

امکان سنجی ساماندهی و حفاظت شهرستان گز با رویکرد مداخله در بافت

ساناز ملایی زاده: کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد

چکیده

بافت قدیم شهرها اغلب دربرگیرنده آثار و مجموعه های تاریخی می باشند که امروزه اغلب در زمره بافتهای تاریخی و فرسوده قرار گرفته اند. یکی از این بافتهای، بافت تاریخی شهر گز در استان اصفهان است که علیرغم مداخلاتی که تا به حال در آن صورت گرفته، سیمای عمومی مرکز شهر و به ویژه محلات مسکونی آن بیانگر دوگانگی، همزیستی کهنه و نو و گستره فرسودگی است. مقاله حاضر در جستجوی این نکته است که با وجود مداخلات انجام گرفته در این بافت، ادامه روند حاکم بر رکود و عقب ماندگی محلات مسکونی مرکز شهر که نمود عینی آن گسترش فرسودگی، ترک و مهاجرت ساکنان اولیه است، تحت تأثیر چه عواملی است و آیا احیاء این محلات و بافت تاریخی قابل تبیین است یا خیر؟ در این مقاله با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و بررسیهای اسنادی - کتابخانه ای، نحوه تحقق احیای بافت تاریخی شهر گز بر اساس ویژگیهای خاص آن مورد بحث قرار گرفته است. از این منظر، در این صفحات اصالت بخشی برابر با «مقبولیت یابی بافت در اذهان عمومی» و مترادف با «ارتقاء کیفیت محیط سکونت ساکنین و شهروندان» می باشد. بر مبنای یافته های تحقیق رفع مشکلات گریبانگیر احیای بافت تاریخی شهر با رویکردهای مداخله در بافت تاریخی نیازمند دو دسته از اقدامات می باشد: اقدامات خرد مقیاس که شامل ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، خدمات شهری، مدیریت شهری، بهداشتی و زیست محیطی شهر و بافت تاریخی می باشد و اقدامات کلان مقیاس که مستلزم حضور پررنگ دولت، مشارکت مردمی و بخش خصوصی است.

واژه گان کلیدی: امکان سنجی - بافت فرسوده شهری - بافت تاریخی گز

مقدمه:

فرسودگی شهری و ایجاد بافت های فرسوده مختص به کشور خاص یا شهر مشخصی نمی باشد بلکه تمامی شهر ها و روستاها در جهان با آن درگیر هستند. در دوره تحولات جدید شهرنشینی و مشکلات ناشی از آن، مراکز و بافت های تاریخی شهرها بیش از سایر نقاط شهری در معرض تاثیرات نامطلوب توسعه شهری قرار گرفته اند. تا آنجا که لزوم احیای بافت های شهری در مسیر تحولات جدید ناگزیر می نماید. تجربه نشان داده است که مدیریت بافت فرسوده تنها در نوسازی فیزیکی و کالبدی آن خلاصه نمی شود و اگر جنبه های اجتماعی- اقتصادی ساکنان اینگونه بافت ها، نادیده گرفته شود، قطعاً نتایج ناگواری به دست خواهد آمد. بنابراین برنامه ریزی در بافت های فرسوده شهری به دلیل محیط شکل یافته آنها در طول تاریخ با برنامه ریزی بر اراضی خالی از انسان و فضای اشغال نشده متفاوت می باشد. بنابراین مهم ترین مساله در برنامه ریزی این قسمت از شهر ها توجه به عامل انسانی و میزان مشارکت آنها در فرایند برنامه ریزی می باشد که در هر محیط این عوامل می تواند به نوعی متفاوت از دیگر مناطق باشد و با امکان سنجی برای احیا و حفاظت شهر ها می توان عوامل متفاوتی را بررسی نمود.

گزر به عنوان یکی از شهرهای اصفهان به دلیل دارا بودن پتانسیل گردشگری و سابقه دیرینه ی تاریخی، تعداد انبوهی از مراکز جذاب تاریخی را در خود جای داده است که می بایست از تخریب بیشتر شهر جلوگیری شود و آثار ارزشمند آن حفظ و احیا شود. فرضیه ی این تحقیق بر آن است که می توان بخشی از نیازمندی های محیط تاریخی شهر گزر را با استفاده از انجام مرمت و امکان سنجی و تغییر کاربری صحیح بافت تاریخی برطرف نمود. هدف از این تحقیق بررسی نقاط ضعف و قوت احیاء بافت تاریخی شهر گزر و همچنین جهت دادن به اقدامات احیاء بافت تاریخی شهر گزر می باشد.

سوالاتی که در ابتدا مطرح است این است که آیا احیاء این گونه محلات و بافت تاریخی گزر به عنوان نمونه ی موردی این قسم محلات امکان پذیر است یا خیر؟ در بررسی اینگونه مداخلات در بافت تاریخی شهر چه نکاتی باید در نظر گرفته شوند؟ و همچنین با توجه به مطالعات انجام شده بهترین شرح خدمات جهت طرح های بهسازی و نوسازی (بافت فرسوده) کدام است؟

۱. کلیات پژوهشی

۱-۱ طرح مسئله

در اکثر بافت های تاریخی شهرها با وجود صرف منابع کلان مالی و انسانی به کرات شاهد اقدامات ناصحیح در زمینه ی مرمت و احیاء هستیم که نه تنها باعث کمک به بافت تاریخی شهرها نشده بلکه باعث آسیب های جبران ناپذیری به پیکره بناها نیز شده است. با امکان سنجی قبل از هر گونه مداخله و یافتن پتانسیل های موجود در بافت تاریخی و انتخاب بهترین نوع مداخله در چنین شهرهایی می توان از لطمه به بدنه ی شهرها جلوگیری شود و با حفظ پیشینه ی تاریخی آنها می توان بهترین کارکرد را به این قسم شهرها داد. در شهرستان تاریخی گزر در استان اصفهان با ارائه پیشنهاد و راهکارهای ساده می توان گامی در جهت حفظ محدوده تاریخی ارزشمند این منطقه برداشته شود و علاوه بر آگاهی مردم این منطقه به تاریخ و قدمت بناها و ترغیب آنان به ماندن در بافت تاریخی و مرمت و حفاظت از بناها به جای تخریب و ساخت و ساز بنای جدید و یا ترک این محلات برای بهره مندی از امکانات رفاهی بیشتر به محلات مدرن تر، گامی در جهت جذب توریست داخلی و خارجی و صنعت گردشگری به این شهرستان برداشته شود.

۱-۲ اهمیت و ضرورت:

به دلیل بررسی پتانسیل های موجود در بافت تاریخی و جلوگیری از مداخله های انسانی ناآگاهانه که می تواند وارد کننده آسیب های جدی به بافت های تاریخی باشد ضروری می نماید تا قبل از هر اقدام و مداخله ای در بافت های فرسوده و تاریخی، این مناطق را از منظرهای مختلف مورد بررسی قرار دهیم

۱-۳ پیشینه تحقیق:

دخالت در بافت قدیم شهرهای ایران با روی کار آمدن رضاخان به طور جدی آغاز شد، اغلب طرح های اجرا شده، دارای آثار مخربی بر بافت و ساکنین آن داشته، که این امر توجه بیشتر برنامه ریزان در این مورد را می طلبد. از جمله مهمترین فعالیت ها و تحقیقات صورت گرفته در این زمینه می توان به موارد زیر اشاره کرد. - نریمانی، مسعود: در کتاب خود با عنوان بهسازی بافت تاریخی به ارائه راهکارهایی منظم برای ساماندهی بافت قدیم شهرها پرداخته است و تجارب بعضی از کشورها در احیای بافت قدیم شهر ها را مطرح کرده است (نریمانی، ۱۳۷۹: ۸).

- علیزاده، عباس: به این نتیجه رسیده است که شهر بوشهر دارای دو بافت جدا از هم است که بدون در نظر گرفتن شرایط اقلیمی شهر، ساخت و ساز در آن صورت گرفته است و باعث شده که شهر دارای نقشه ای آشفته باشد و از طرف دیگر، جنگ تحمیلی سبب از بین رفتن این بافت شده است (علیزاده، ۱۳۸۴: ۱۲۳)

- کوچکی، غلام: که در پایان نامه خود به شناسایی ساختار فضایی- کالبدی و شناخت عوامل تخریب کننده و محدود کننده بافت قدیم شهر خرم آباد پرداخته است و به این نتیجه رسیده است که آنچه سبب فرسوده شدن بافت قدیم شده است، عوامل محیطی و توسعه فیزیکی شهر بوده است (کوچکی، ۱۳۸۶: ۱۶۶).

وفایی، ابودر: به این نتیجه رسیده است که علاوه بر اینکه شهر کاشان به عنوان شهر تاریخی شناخته شده است، آنچه سبب تغییر فرم بافت قدیم شهر کاشان شده است و موجب فرسوده شدن بافت شده، تغییر ساختار کلی شهر از تک هسته ای به چند هسته ایی بوده است (وفایی، ۱۳۸۶: ۲۱۳)

یوسفی، لیلیا، که در پایان نامه خود به تحولات و تغییرات محله های ریحان و خیابان در شهر قزوین پرداخته است و به این نتیجه رسیده است که عوامل محیطی، توسعه فیزیکی شهر و مهاجرت ساکنان، سبب تغییر و تحول این دو محله شده است (یوسفی، ۱۳۸۷: ۱۵۵)

رحیمی، مرجان: در مقاله خود تلاش دارد با هدف ارائه راهکارهایی در راستای استفاده از رویکرد نوشهرگرایی و تاکید بر حفظ و احیای ارزشهای بافت تاریخی، ارتقا عملکرد و افزایش کارایی بافت های فرسوده و بافت های تاریخی را افزایش دهد (رحیمی، مرجان، ۱۳۹۲). پورزرگر، محمدرضا: حفظ ارزش های ماندگار و تاریخی در محله، روان سازی ترافیک و ایجاد وحدت فضایی در مجموعه محله، اشتغال زایی و بازگرداندن هویت اجتماعی محله جویباره و احیاء معابر و گذرهای تاریخی جهت جذب گردشگر از جمله مهم ترین نتایج این تحقیق به شمار می رود که از روش میدانی و تحلیلی در هسته تاریخی محله جویباره انجام پذیرفته و

دارای قابلیت بالقوه جذب جمعیت گردشگر است. در این پژوهش پس از شناخت و بررسی بر روی یک واحد همسایگی در محله به واکاوی یکایک ابنیه و معابر و اجزاء تشکیل دهنده آن پرداخته شده تا با امکان باززنده سازی مطلوب براساس ساختار اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و جلب مشارکت مردمی بتوان هویت تاریخی محله جویباره را مجدداً محقق کرد و در راستای یک محله سرزنده، با حفظ هویت تاریخی خود به یک نوسازی پایدار دست یافت (پورزرگر، محمدرضا، ۱۳۹۴). شریفی القلندیس، بابک و همکاران: در این مطالعه اقدام به ارائه راهکارها و پیشنهادهای در زمینه بهره مندی از آثار و بافت های قدیمی و جذب گردشگر در شهر خامنه شده است. این پژوهش اهمیت بهره برداری و استفاده صحیح از بافت های شهری با رویکرد هویت تاریخی شهرها را بیان داشته که با پیروی از شرایط فرهنگی، تاریخی، اقلیمی و اقتصادی مناطق مختلف می تواند بعنوان یک پتانسیل بالقوه علاوه بر احیاء بافت های ناکارآمد شهری با حفظ میراث گذشتگان بعنوان جاذبه های گردشگری در شهرها و مناطق مختلف جمعیتی به شمار آیند (شریفی القلندیس، بابک و همکاران. ۱۳۹۶).

۴-۱ روش پژوهش

روش پژوهش توصیفی تحلیلی بوده و با توجه به ماهیت پژوهش داده های مورد نیاز از طریق مطالعات اسنادی شامل کتب، مقالات، پایان نامه ها، آمارنامه ها و گزارش ها و مطالعات میدانی مثل پرسشنامه، مصاحبه، مشاهدات عینی و ... گردآوری شده است.

۲. مبانی نظری پژوهش:

شناخت مفاهیم مرتبط با موضوع مورد بحث و ارائه تعریفی روشن و شفاف از آن، اصلی اجتناب ناپذیر است که در هر تحقیق علمی می بایست به آن توجه شود. لذا در این پژوهش، ابتدا به تبیین مفهوم امکان سنجی، بافت تاریخی، فضای شهری پرداخته می شود و در ادامه موارد مورد بحث مورد واکاوی قرار گرفته و به جمع بندی کلی در مورد دیدگاه ها و رویکرد های احیاء بافت تاریخی در این پژوهش معرفی می شود.

۲-۱ تبیین مفاهیم پایه مرتبط با موضوع:

۲-۱-۱ امکان سنجی:

امکان سنجی به انجام مطالعات اولیه پیش از انجام عملیات واقعی گفته می شود که جهت حصول اطمینان از موفقیت یک پروژه انجام می شود به بیانی دیگر امکان سنجی عبارت است از بررسی مطلوبیت یا امکانپذیری پیاده سازی یک سیستم مدیریتی یا فرایندی یا در نظر گرفتن مزایا و معایب هزینه و منفعت های آن سیستم. امکان سنجی یا مطالعات امکان سنجی، ارزیابی و تجزیه و تحلیل پتانسل یک پروژه پیشنهادی است و بر اساس تحقیقات و مطالعاتی پایه ریزی شده است که روند تصمیم گیری را پشتیبانی کند. امکان سنجی درباره شدنی بودن موضوعها بحث می کند. امکان سنجی، به طور کلی به معنای بررسی و تجزیه و تحلیل شانس موفقیت یک پروژه با کسب و کار است. به عبارت دیگر، هدف از مطالعات امکان سنجی تعیین میزان امکان پذیری و اجرایی بودن یک پروژه و ثمربخشی آن می باشد (هاوریز، ۲۰۰۴).

Feasibility study به معنای مطالعه امکان سنجی، مطالعه ای است که از آن طریق، احتمال انجام موفقیت آمیز یک عمل (اقدام) را در نظر گرفت و به هدف منظور شده به طور موفقیت آمیز دست یافت. به عبارت دیگر، فرض بر آن است که احتمال دستیابی به هدف بیش از حالت تصادفی است. در واقع مطالعه امکان سنجی برای حصول اطمینان از عملی بودن یک طرح از لحاظ فنی و اقتصادی قبل از اجرای طرح مورد مزبور، صورت می گیرد. یک مطالعه امکان سنجی نگاهی مختصر به عوامل عمده مؤثر در یک سیستم است که مدیر را قادر به حل مسئله یا دستیابی به اهداف مطلوب خواهد نمود. امکان سنجی پروژه دارای پنج مرحله است (۱) تکنیکی: آیا ساختار و نرم افزار لازم را در دسترس قرار دارند؟ (۲) اقتصادی: آیا می توان سیستم پیشنهادی را براساس مبانی اقتصادی تأیید نمود؟ (۳) قانونی: آیا سیستم پیشنهادی را می توان در چارچوب های قانونی و اخلاقی اجرا نمود؟ (۴) عملیاتی: آیا طرح سیستم به صورتی است که بتواند پشتیبانی افرادی که باید آن را به کار اندازند را دارا باشد؟ (۵) زمانبندی: آیا اجرای سیستم با محدودیت های زمان تحمیل شده امکان پذیر است؟ منظور از امکان سنجی در این پروژه بررسی نقاط ضعف و قوت احیاء بافت تاریخی شهر گز و همچنین جهت دادن به اقدامات احیاء بافت تاریخی شهر گز می باشد.

۲-۱-۲ مفهوم بافت فرسوده و ویژگی های آن

اصولاً بافت قدیمی و فرسوده، بافتی می باشد که در فرایند زمانی طولانی شکل گرفته و تکوین یافته و امروز در محاصره تکنولوژی عصر حاضر گرفتار گردیده است. چنانچه این بافت در گذشته به اقتضای زمان دارای عملکردهای منطقی و سلسله مراتبی بوده ولی امروز از لحاظ ساختاری و عملکردی دچار کمبودهایی شده و آنگونه که باید و شاید نمی تواند جوابگوی نیاز ساکنان خود باشد. البته این را نیز نباید از نظر دور داشت که موقعیت خاص مناطق در گذشته، اعتقادات، باورها، سنت ها و مسائل مربوط به دفاع و امنیت و خصوصاً اقتصاد باعث شکل گیری چنین بافت هایی در شهرها گردیده است که امروزه با تغییر کارکردها و تغییر نگرش ها لزوم رسیدگی به این بافت ها و ساماندهی آن احساس می گردد. چرا که اعتقاد بر این است، شهرهای امروزی بدون وجود بافت های کهن بی هویت اند. اگر محله ها، گذرها، بازارها، بازشناسی و احیا نشوند و زندگی در آن جریان نیابد شاهد مرگ تنها شاهدان تاریخ این کشور خواهیم بود (حناچی، ۱۳۸۲: ۲۲)

۲-۱-۳ مفهوم بافت سنتی شهری:

بافت سنتی، مجموعه به هم پیوسته ای از اجزا و عناصر شهری شامل: واحدهای مسکونی اعم از فرسوده، مرمتی و تخریبی، آثار با ارزش تاریخی، بازار، تاسیسات، شبکه معابر، فرم معماری و کالبدی ویژه ای است که محصول رشد تدریجی و ارگانیک شهر در ادوار تاریخی مبتنی بر تکنولوژی حمل و نقل ماقبل صنعتی بوده و دارای ساخت فضایی متمایزی از لحاظ کارکرد و سیما نسبت به بخش های جدید شهری است؛ لذا سازگاری چندانی با شرایط اجتماعی- اقتصادی عصر حاضر به ویژه تکنولوژی حمل و نقل نداشته و دسترسی سواره، شبکه تنگ معابر، کمبود فضای سبز، آموزشی و فرسودگی از مشکلات عمده آن است. در این قسمت از شهر که هسته اولیه شهر شکل گرفته، آثار تاریخی با ارزش فرهنگی و هنری کم نظیری که «منابع تاریخی» نامیده می شوند، به چشم می خورد که نماد عینی تمدن گذشته و سمبل زندگی شهری محسوب می شود که لزوم حفظ و نگهداری این منابع، از ضروریات است. بنابراین، بافت سنتی شهری، موزاییکی از اجزاء و عناصر مختلف با کارکردهای متنوع می باشد که انتظام فضایی این عناصر و کارکردها، ساخت ویژه ای را برای این بخش از شهر به وجود آورده که برخورد تک جنبه ای، امکان تغییر ساخت را غیر ممکن ساخته لذا ساماندهی، بهسازی و باززنده سازی آن نیازمند برخوردی همه جانبه با کلیه ابعاد اجتماعی، اقتصادی،

فیزیکی و کالبدی است. یعنی زمینه فرسودگی بافت را در تغییر نقش و کارکرد و همچنین انتقال فعالیت ها به بخش های جدید شهری از قبیل بازارها، سرمایه در گردش و غیره جستجو کرد (Boskoff, 1970: 35).

تنوع تجارب جهانی در زمینه مرمت شهری بسیار شایان توجه است. کشورهای مختلف با فرهنگ ها، زبان ها و اعتقادات متفاوت، تجارب بسیار ارزنده ای را در طول تاریخ از خود بر جای گذاشته اند که نشان دهنده هویت هر یک از شهرهای تاریخی در جهان می باشد. این تجارب با کارهای هوسمان در پاریس و نوشته های راسکین و موریس در انگلستان و اقدامات سیت در اتریش آغاز شد. پس از جنگ جهانی دوم خصوصاً بعد از دهه ۱۹۶۰ اتفاقات مهمی رخ داد که سبب تغییر جهت روند مرمت شهری در جهان شد (حبیبی و دیگران، ۱۳۸۱: ۷۱).

۲-۲ رویکردهای نظری در ارتباط با موضوع

ناحیه تاریخی شهرها میراث ارزشمند معماری و کالبدی بجای مانده از گذشتگان ماست. این بخش از شهر تجلیگاه ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مردمانی است که در دوره های تاریخی در این بخش از شهر روزگار سپری کرده و هویت فرهنگی آن را به ثبت رسانده اند. بنابراین حفظ، احیا و باززنده سازی و انطباق آنها با سیستم شهری از جمله ضرورت هایی است که می تواند حیات ناحیه تاریخی را همگام با شهر پیش ببرد (کلانتری، ۱۳۸۴، ص ۷۷). یکی از عواملی که امروزه نقش نواحی تاریخی را در شهرها پررنگ می کند، تمایل مردم به بازدید از آنان و تجدید خاطره هاست. امروزه گردشگری نقش قابل توجهی در توسعه و احیای بافت های تاریخی در شهرها دارد. عمده ترین فعالیت اقتصادی که حول این صنعت انجام می گیرد فعالیت های ساختمانی، عمرانی و ... است (پاپلی یزدی، ۱۳۸۱، ص ۳). گفته می شود که دهه ۸۰ نقطه آغاز بازسازی شهری گسترده است. با تغییر روش تولید از فورديست به سیستم پست فورديست، ساختارهای شغلی نیز دچار تغییر شدند. تغییر در سبک زندگی و اولویت های فرهنگی، تا حدی در خرید و بازسازی خانه های قدیمی به ویژه در داخل شهر، منعکس شده است. تغییرات در فناوری ارتباطات، ایجاد جامعه ای اطلاعاتی موجب شروع تغییرات در ساختار فضایی شهرها شد. با انتقال کاربری های تجاری، اداری و خدمات تولیدی به مرکز شهر، مراکز صنعتی به حاشیه منتقل شدند (Beauregard, 1986; Ley, 1996; Smith, 1986).

۲-۳ دیدگاه های نظری درباره مرمت و بازسازی شهری:

همان گونه که سیر مصوبات سمنارها از عملکردگرایی به واقعیت گرایی و از مداخله در تک بناها به مداخله در کل شهر منجر گردید نظریات نیز چنین بوده اند. برای مثال، اوژن ویوله لودوک (۱۸۹۶-۱۸۱۴) همراه با لزوم تخریب، بازسازی، و زیبا سازی به حفظ تک بناهای با ارزش به شیوه ای موزه ای معتقد بود. پس از وی جان راسکین (۱۹۰۰-۱۸۱۸) مرمت محتاطانه تاریخی را با دیدی کاملاً فرهنگ گرا مطرح می سازد. لوکا بلترامی (۱۹۳۳-۱۸۵۴). نیز با همین دیدگاه بازسازی مو به مو را پیشنهاد می نماید. اما کامیلو سیته (۱۹۰۳-۱۸۴۳). با اعتقاد به مرمت تاریخی تعلق و ارزش پذیری بنا را از محیط دانسته و مخالف حذف عناصر محیطی و تخریب بافت است. پس از وی، کامیلو بویی تو (۱۹۱۴-۱۸۳۹). برای اولین بار نظریه معاصر سازی بافت ها را با تزریق محتوای جدید در اشکال قدیم مطرح نمود (عزیزی، ۱۳۷۹، ۳۹) برخی نظریات نظریه پردانی مطرح در زمینه مرمت شهری بدین گونه می باشد

الف- تعلق بنا به محیط شهری- نظریه لوکا بلترامی: هیچ بنایی به خودی خود معنی ندارد و تنها و تنها از طریق محیط اطرافش است که تعریف می شود به عبارتی اثر در بافت و زمینه خود معنا می یابد. وی معتقد است که باید بنا با استناد به مدارک و شواهد تاریخی، به صورت اولیه خود بازگشت داده شود و اگر اضافاتی که بعد ها به بنای اصلی افزوده شده اند دارای ارزش و ترکیب منطقی با بنای اصلی باشند، باید حفظ گردند.

ب- چند وجهی بودن مرمت شهری- نظریه لودویکو کوارونی: بر پایه این نظریه، مرمت شهری سالم جهت ایجاد یا حفظ فضای سالم، هرگز تک بعدی نبوده و تمام وجوه اقتصادی، اجتماعی، تاریخی، فرهنگی، کالبدی و ... را در بر می گیرد و لذا احیاء بافت های تاریخی از وجوه مختلف انجام خواهد شد. برای مرمت بافت تاریخی هماهنگی میان طرح های جامع شهری و طرح های بافت تاریخی و توجه به پویایی بافت ضروری است.

ج- تداوم تاریخی و معاصر سازی- نظریه لئوناردو بنه ولو: تداوم تاریخی با توجه به مراحل تحول شهری، امری حیاتی و ادامه سیر تکوین مراحل شهری است و حضور شکل و عملکرد معاصر در بافت های قدیم برای حفاظت اندیشیده شده و منطقی با بهره وری اقتصادی ضروری می باشد. وی همچنین اشاره می کند که در امر مرمت ایجاد تعادل بین قسمت های مختلف شهر در عین تفاوت، امری لازم است.

د- گفت و گوی میان گذشته و آینده و ایجاد بافت های شهری با معنی- نظریه کوین لینچ: مرمت امری آئینی و دائمی است و گفت و گوی میان گذشته و آینده تنها با مرمت آئینی و تداومی امکانپذیر می باشد. در این میان ضمن آنکه گفت و گوی میان شهروند و فضای شهری را در کار مرمت نباید از نظر پنهان داشت، نگهداری بنا، مجموعه یا بافت های شهری که از کیفیت بالا، معنی و هویت برخوردار می باشند ضروری است. **ر- حفظ سنت با پاسخ به نیازهای نو- نظریه کنزو تانگه:** بر اساس این نظریه، بافت تاریخی شهرها باید حفظ شود و با شکوه و عظمت بیشتری جلوه گر نماید. در هم پیچیدگی عابران و وسایل نقلیه مانع از تامل و اندیشه در بافت کهن است و شهر باید در آزادی، تنوع، تعادل انگاره ها، تحرک و گزینش نامحدود زندگی کند (کلانتری، ۱۳۸۴، ۱۰۳).

ه- بهبود محیط شهری- نظریه پاتریک گدس: هدف گدس از مداخله در بافت های تاریخی، بهبود محیط شهری و بهبود شرایط زیستی ساکنان بیان شده است و روش اقدام وی در مرمت شهری، بهسازی، نوسازی و بازسازی می باشد (فدایی نژاد، ۱۳۸۶، ۶۶).

و- تعمیر و اصلاح وضعیت موجود بناها و مجموعه های تاریخی- نظریه تری فارل: بر اساس این نظریه، بناها، مجموعه ها و بافت های تاریخی که از آن ها به عنوان گنجینه ای از اعتقادات و خاطرات یاد می شود، باید حفظ شود. در این نظریه به انطباق میان بافت تاریخی و جدید، مشارکت مردم در مرمت، رد تخریب و بازسازی و تعمیر بناها و بافت های تاریخی تاکید شده است (کلانتری، ۱۳۸۴، ۱۰۳).

ی- پویایی مراکز شهری- نظریه جین جیکویز: بر اساس این نظریه، پویایی و زنده بودن یک شهر در گرو مراکز شهری پیچیده، متراکم و پر ازدحام است. تراکم و اختلاطی از کاربری ها و ساختمان های گوناگون به اضافه شلوغی و جنب و جوش مردم، تصویر یک مرکز شهری ایده آل را فراهم می آورد (کلانتری، ۱۳۸۴، ۱۰۲).

۴-۲ رویکردهای مداخله در بافت های تاریخی:

- بافت های تاریخی و فرسوده شهری جهت ارائه شرایط زیست معاصر نیاز به مداخله دارند. تاکنون انواع مختلفی از روش های مداخله و برخورد در بافت های فرسوده شهری تجربه شده که می توان در سه رویکرد کلی زیر دسته بندی کرد:
- ۱- ساماندهی بافت فرسوده
  - ۲- حفاظت از بافت فرسوده
  - ۳- دخالت در بافت فرسوده

جدول شماره ۱ - رویکردهای مداخله در بافت تاریخی

نوع مداخله	هدف مداخله	شیوه های اقدام (یا نوع برنامه)
ساماندهی	هدایت و کنترل توسعه	تدوین اسناد هدایت گر (ضوابط و مقررات)
حفاظت	حفاظت(مطلق)	تدوین اسناد هدایت گر (ضوابط و مقررات) و اقدام لازم توسط سازمان مسئول)
مداخله (سازنده)	بهسازی، بازسازی، اصلاح یا احیای فضای شهری حفاظت(فعال)	تهیه طرح و برنامه (اقدام) سازماندهی و سرمایه گذاری
مداخله (بنیادی)	نوسازی، حفاظت(فعال) ایجاد فضا و ساختارهای نوین شهری	تهیه طرح و برنامه (اقدام) سازماندهی و سرمایه گذاری

(منبع: نگارنده)

۵-۲ روش ها و راهکارهای مداخله برای احیای بافت تاریخی گز

قبل از هرچیز لازم است تا معنای دو لغت ساماندهی و حفاظت را مورد بررسی قرار دهیم: ساماندهی: ساماندهی مجموعه اقدامات متعددی در ابعاد برنامه ریزی، طراحی و اجرا را شامل می شود و در این فرایند مواردی چون نوسازی، بهسازی، بازسازی، مرمت، تعمیر، دوباره سازی و ... قابل طرح است.

حفاظت: مجموعه ضوابط، اصول، معیارها و برنامه هایی است که در جهت حفظ و نگهداری بافتهای واجد ارزش تعیین شده و به اجرا در می آیند. ساماندهی و حفاظت از بافت های تاریخی، فرآیندی از مطالعات منظم شناخت، تحلیل، برنامه ریزی، طراحی و اجرا است که با توجه به ارزش های موجود در فضا، باعث جهتگیری تکاملی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی- فضایی می شود. (Cantacuzino, 1989)

مداخله: مداخله در بافت را می توان به هر گونه تصمیم گیری در بافت که منجر به تغییراتی از هر نوع، از قبیل کالبدی، اجتماعی و اقتصادی در آن شود، تعبیر کرد (Zenuzi, 2001, 11). مداخله های شهری را می توان به چهار دسته عمده تقسیم کرد که شامل موارد زیر می باشند: مداخله نوگرایانه که این نوع مداخله متأثر از نظریه های شهرسازان قرن نوزدهم نظیر آوٹون و فوریه است. هدف از این نوع مداخله، ارتقاء سطح بهداشت و سلامت، افزایش کارایی و بالا بردن زیبایی در سطح شهر است. به منظور رسیدن به این هدف، مداخله نوگرایانه علم و فن را به عنوان ابزار کار معرفی می کند(حبیبی و دیگران، ۱۳۸۶، ۱۷۲)؛ مداخله فرهنگ گرایانه که این نوع مداخله متأثر از نظریه های پیش شهرسازان قرن نوزدهم چون، راسکین و سیته است.هدف از این نوع مداخله زنده کردن ارزش های فرهنگی گذشته در شهر، تکیه بر رشد شهر بر اساس اشکال کهنه، به حداقل رسیدن دخل و تصرف در بافت های با ارزش، ارزش دادن به کل و بالا بردن میزان جذابیت و آرامش در شهرها می باشد. برای رسیدن به این هدف، مداخله فرهنگ گرایانه، توجه به ارزش های فرهنگی کهنه را به عنوان مینا قرار می دهد(همان: ۱۷۲). مداخله فرانوگرایانه که این نوع مداخله متأثر از نظریه های شهرسازی دهه شصت قرن بیستم میلادی به بعد می باشد. مداخله فرانوگرایانه می تواند تلفیقی از مداخله نوگرایانه و مداخله فرهنگ گرایانه باشد. محور اصلی این مداخله، حفظ تار و پود بافت کهن در کنار دگرگونی های کالبدی- فضایی شهر است(همان: ۱۷۳-۱۷۲). مداخله مردم گرایانه که این نوع مداخله متأثر از نظریه های شهرسازی مشارکتی دهه های آخرین قرن بیستم میلادی است که هدف آن، بالا بردن میزان مشارکت مردم در تغییرات سازمان فضایی شهر است. مداخله مردم گرایانه، مخاطبان اصلی هر نوع مداخله ای را مردم ساکنان محدوده های مورد عمل می داند. این مداخله بیش از طراحی به برنامه ریزی می اندیشد. برنامه ریزی که در آن مردم نقش اساسی را در سازماندهی شهری بازی می کنند(همان: ۱۷۳).

۳- معرفی محدوده ی مورد مطالعه:

در فاصله ۲۴ کیلومتری از فلکه ی شهداء اصفهان در اتوبان کاوه در مسیر اصفهان- تهران وارد این شهر می شویم. گز دارای عرض جغرافیایی ۳۲°۴۸' و طول جغرافیایی ۵۱°۳۷' و ارتفاع ۱۵۷۸ متر از سطح دریا و همچنین جمعیتی بالغ بر ۱۸۱۸۵ نفر دارد(شایسته و قاسمی، ۱۳۸۳، ۱۵۱). گز منطقه ای است که مرکز دهستان برخوردار از بخش حومه اصفهان است و این منطقه، در ۱۸۰۰۰ گزی شمال اصفهان قرار دارد. آب و هوای آن جلگه ای و معتدل است آب آن از ۱۲ رشته قنات تامین می شود و محصولات آن شامل: غلات، پنبه، صیفی، پشم و روغن است. صنایع دستی آن، کرباس و قالی بافی است(شفقی، ۱۳۸۱، ۴۷۷).

در سفرنامه سدیدالسلطنه، در دوره قاجار(زمان مظفرالدین شاه) که از سواحل جنوبی ایران به سمت تهران می رفته است؛ در مورد مکان هایی که در سفر خود دیده در این کتاب مطالبی آورده است. از جمله در مورد سفرش به گز و اقامتی که در این شهر داشته مطالبی نوشته است(یزدانی گزی، ۱۳۹۰، ۱۲۶). قدمت شهر گز به پیش از ظهور اسلام می رسد. بافت اصلی شهر، دژمانند بوده که به مرور زمان از بین رفته و جز خرابه هایی از آن باقی نمانده است. در کتاب نزه القلوب نوشته حمداله مستوفی آمده است « بهمن ابن اسفندیار هخامنشی(اردشیر دراز دست) در این شهر آتشکده ای ساخت که با ظهور اسلام به مسجد تبدیل گشت » از اماکن تاریخی مذهبی این شهر مسجد جامع آن بوده که نمایه محراب آن متعلق به دوران سلجوقی است این بنا در دوران صفویان تجدید بنا گردیده است. از دیگر بناهای تاریخی این شهر کاروانسرای عباسی است که در مجاورت این شهر واقع گردیده است .

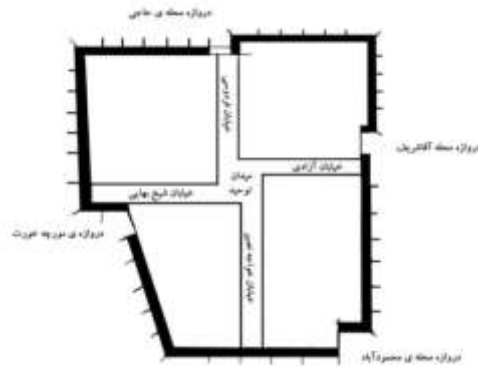

نقشه ۲- مسیرهای ورود به بافت قدیمی (منبع: میراث فرهنگی اصفهان)

نقشه ۱- محدوده بافت تاریخی شهرستان گز (منبع: میراث فرهنگی اصفهان)

سبک معماری خانه ها و محلات گز (بر اساس سنت معماری کلی ایران قدیم) به این طریق بوده است که در داخل قلعه و دژ نیز نوعی دژهای کوچک تر وجود داشته و این مورد تا حدود ۴۰ الی ۵۰ سال قبل تا زمانی که شهرداری گز تاسیس گردید، مشاهده می شد. معمولا چند خانه که افراد نزدیک به هم در آن زندگی می کردند، راه هایش به یک درب بزرگ تر منتهی می شد که در مواقع لزوم بسته می شد و نیز در بین کوچه ها اکثرا سقف وجود داشت و روی این سقف ها که راهی به خانه ها داشته، اتاق هایی می ساخته اند و بطور کلی از زمین موجود در دژ و قلعه نهایت استفاده را می کرده اند. کوچه ها به طریقی بوده که در زمستان از باران و برف مصون بوده و در تابستان بیشتر مسیرها سایه دار بوده است (یزدانی گزی، ۱۳۹۰، ۱۵۸). در حال حاضر از قلعه ی گز جز چند بارو و دیوار چیز زیادی باقی نمانده است. خانه های این شهر در داخل قلعه ساخته شده و این قلعه با داشتن ۴ در، در محلات مختلف به بیرون راه داشته است. این قلعه با دارا بودن دیواری به ضخامت ۷ تا ۹ متر و ارتفاع ۱۲ متر و داشتن باروهایی در فواصل معین از یکدیگر برای نگهداری، محل امنی برای زندگی ساکنین این آبادی در زمان های دور فراهم نموده. به طوری که در حمله افغان ها مانع از تصرف این شهر به دست آن ها شده است. لازم به توضیح است که دروازه های قلعه شامل دروازه های محمودآباد، حاجی و آشریف بوده اند و ورودی دیگر به قلعه دربی کوچکتر و دارای اهمیت کمتری می باشد.

نقشه ۳- فرم قلعه مانند شهر (منبع: یزدانی گزی، ۱۳۹۰)

تصویر ۱- بخشی از محدوده تاریخی - منبع: نگارنده

تصویر ۲- بخشی از محدوده تاریخی - منبع: نگارنده

تصاویر ۳ و ۴ بافت تاریخی شهرستان گز - منبع: نگارنده

۳-۱ وضعیت اقتصادی - اجتماعی بافت:

امروزه یکی از مسائل بسیار مهمی که در بافت قدیم جلب توجه نموده، مسائل اجتماعی و اقتصادی بافت می باشد. بافت قدیم که زمانی محل سکونت اعیان و اشراف شهری بوده، امروزه به محل سکونت گروه های متعدد کم درآمد، فقیر و مهاجر تبدیل شده که به دلیل دارا بودن فرهنگ های متفاوت ساکنان آن، تجانس فرهنگی و اجتماعی حاکم بر آن از بین رفته و زمینه برای بروز خیلی از مسائل و معضلات اجتماعی فراهم شده، به طوری که انواع جرائم، انحرافات و آسیب های اجتماعی به صورت چشمگیر و گسترده در سطح بافت قدیم مشاهده می گردد (سلطان زاده، ۱۳۷۲، ۲۸). اکثر ساکنین بومی شهرستان گز به شهر های اطراف کوچ کرده اند و خانه ها به دلیل ارزان قیمت بودن نسبت به شهرستان های مجاور، به افراد مهاجر اجاره یا فروخته شده است. تحلیل اولویت بندی مشکلات محله از نظر ساکنان: برای درک مشکلات مردم بافت تاریخی گز جهت بررسی بهترین نوع مداخله در بافت مشکلات محله از دیدگاه ساکنان اولویت بندی گردید. جدول زیر تحلیل اولویت بندی مشکلات محله از نظر ساکنان را نشان می دهد.

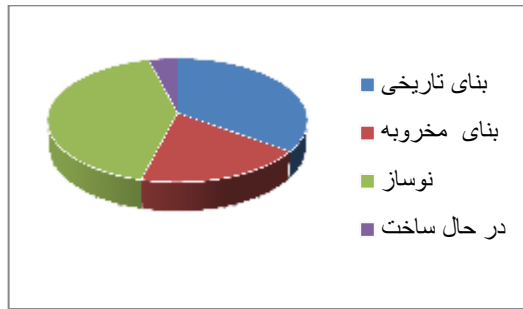
جدول شماره ۲- تحلیل اولویت بندی مشکلات محله از نظر ساکنان

مشکلات محله از نظر ساکنین	اولویت
کمبود تسهیلات درمانی، آموزشی، فضای سبز و آموزشی و ...	اولویت اول
وجود مشکلات اقتصادی در بافت	اولویت دوم
نبود معابر مناسب جهت دسترسی سواره به برخی نقاط بافت	اولویت سوم
متروکه و فرسوده بودن بافت	اولویت چهارم
کمبود وسایل حمل و نقل عمومی درون شهری	اولویت پنجم
نا امنی و وجود افراد بزهکار در جامعه	اولویت ششم

(منبع: نگارنده)

۳-۲ قدمت ابنیه :

عموما ساختمان ها دارای عمر محدود و مشخص می باشند و بعد از گذشت عمر مفید ساختمان معمولا بر اثر عامل اقلیمی و محیطی فرسوده و آسیب پذیر می گردد. عمر اکثر بناها در این محله بیش از ۳۰ سال قدمت دارند. اگرچه اکثر بناهای دوره ی قاجار و پیش از آن تخریب و سازه های جایگزین آنها از مصالح بنایی از قبیل آهن و سیمان می باشند، اما عمر اکثر بناها در محدوده ی تاریخی عمری بیش از ۳۰ سال دارند.

نمودار ۱- وضعیت ساخت ساختمان‌ها در شهر گز - منبع: نگارنده

تصویر ۶- موقعیت خانه تاریخی امینیان و ساختمان‌های همجوار - منبع: نگارنده

تصویر ۵- سردر خانه تاریخی امینیان - منبع: نگارنده

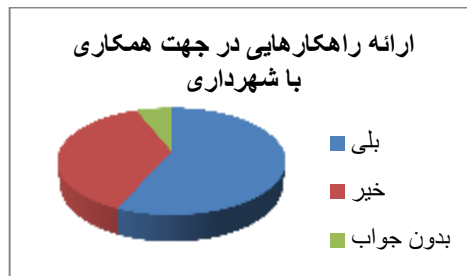

تصاویر ۷ و ۸- بافت تاریخی شهرستان گز - منبع: نگارنده

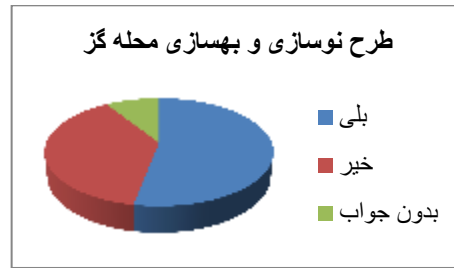
۳-۳ نظر سنجی از ساکنین محله گز:

به جهت تصمیم‌گیری جهت بهترین نوع مداخله و رضایت‌مندی افراد ساکن در بافت لازم است تا در ابتدای هر نوع تصمیم‌گیری در مورد بافت‌های تاریخی اطلاعاتی در مورد وضعیت کنونی بافت داشته باشیم به همین جهت در سال ۱۳۹۵، نظر سنجی از اهالی محله گز جهت احیاء و مرمت بافت فرسوده توسط نگارنده به عمل آمد که در قالب نمودارهای زیر عنوان گردیده است:

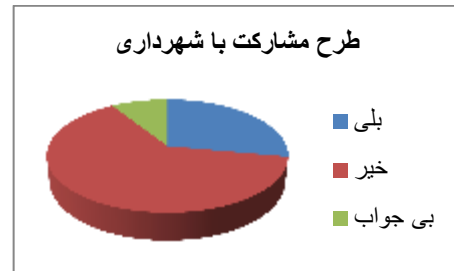

نمودار ۱- آیا مایلید در اجرای راهکارهایی که ارائه می‌دهید با شهرداری همکاری نمایید؟ - منبع: نگارنده

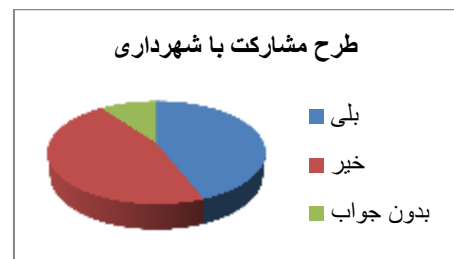

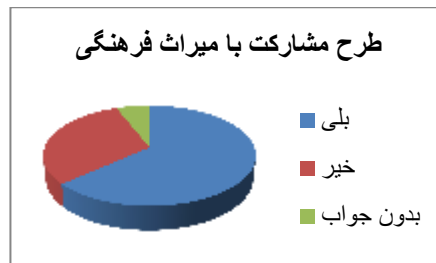
نمودار ۲- آیا با طرح نوسازی و بهسازی محله گز موافق هستید؟ منبع: نگارنده

نمودار ۳- آیا حاضرید با شهرداری مشارکت نمایید؟ منبع: نگارنده

نمودار ۴- آیا مایلید از طریق تاسیس شرکت تعاونی با شهرداری همکاری نمایید؟ منبع: نگارنده

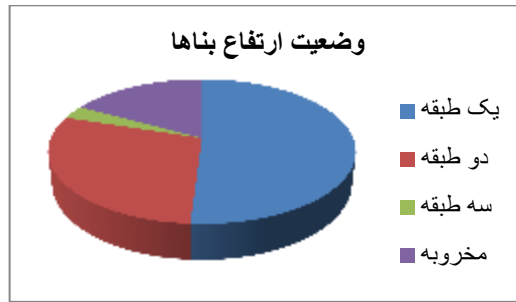
نمودار ۵- آیا حاضر به همکاری با اداره میراث در جهت مرمت خانه خود هستید؟ منبع: نگارنده

نمودار ۶- آیا حاضر به ترک موقت منزل خود جهت دوره مرمتی هستید؟ (منبع: نگارنده)

۳-۴ تعداد طبقات:

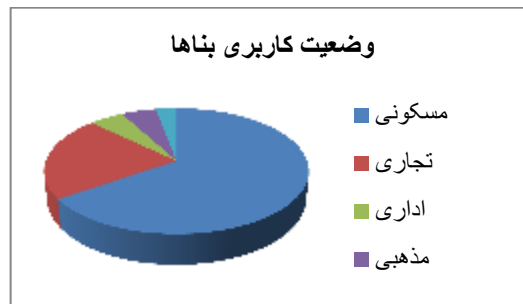
یکی از شناسه های شناخت فرسودگی کالبدی بافت های شهری، ابنیه کوتاه مرتبه (یک طبقه یا دو طبقه) می باشد، زیرا کوتاه مرتبه بودن ابنیه در یک بافت نشانگر عدم انجام بهسازی، نوسازی و مرمت کالبدی این بافت می باشد.

نمودار ۷- وضعیت ارتفاع بناها- (منبع: نگارنده)

۳-۵ کاربری ساختمان های گز:

شناسایی و مشخص کردن وسعت بناها و تعیین نوع کاربری آنها اهمیت زیادی جهت احیا و مرمت بافت به خصوص در بحث تغییر کاربری بناها ایفا می کند. سهم بیشتری از زمین های زیر ساخت چه در قسمت های قدیمی ساز و چه در ساختمان های نوساز به کاربری مسکونی اختصاص دارد و اکثر مغازه ها و ساختمان های تجاری و اداری در بلوار اصلی شکل گرفته اند.

نمودار ۸- وضعیت کاربری بناها- منبع: نگارنده

۳-۶ آسیب های بافت تاریخی شهر گز

شامل دو گروه آسیب های فرسایشی و آسیب های ساختاری می باشد. آسیب های فرسایشی، آسیب هایی هستند که به سیما و ظاهر بنا وارد می شوند. فرسودگی ها و تخریب های این دسته در کوتاه مدت جزیی اند اما در راز مدت و به طور مداوم به ویرانی بناها می انجامند. آسیب های ساختاری در شالوده و اساس بنا پدید می آیند. مثلا در باربری های ساختمان یا دیواره ها یا سقف که موجودیت بنا دچار اختلال می شود. به عبارتی دیگر استخوان بندی بنا شکسته می شود و رفع این نوع آسیب ها پرهزینه، وقت گیر و بسیار حساس است.

بخشی از اهدافی که می تواند در ساماندهی و حفاظت بناهای تاریخی شهرستان گز موثر واقع شود را می توان این چنین بیان نمود:

جدول ۳- اهداف و راهبردهای ساماندهی بناهای تاریخی شهرستان گز

تعاریف عملیاتی	راهبردهای باززنده سازی
<ul style="list-style-type: none"> - نگهداشتن حیات و شور زندگی در مرکز تاریخی شهر - توانمند سازی گروه های اجتماعی - ایجاد امنیت اجتماعی - افزایش میزان تراکم جمعیت ساکن در منطقه تاریخی - بازگرداندن ساکنان بومی مهاجر، با اعطای یارانه، معافیت مالیاتی و ... - خروج یا کاهش مشاغل مورد اعتراض ساکنین به خارج از محدوده 	تداوم زندگی اجتماعی
<ul style="list-style-type: none"> - تعادل بین بخش قدیم و جدید شهر - تعادل بخشی جمعیت و فعالیت های خدماتی در بافت قدیم - توسعه شهر بر مبنای الگوی چند هسته ای و جلوگیری از بارگذاری بیش از حد بر مرکز تاریخی 	ایجاد تعادل بین محدوده تاریخی، بافت کهن و کل شهر
<ul style="list-style-type: none"> - تعیین و تشخیص ویژگی های خاص محدوده تاریخی، - جستجو برای شناخت امکانات و ویژگی های نهفته در بافت - تعیین شناسنامه های بناهای تاریخی در بافت کهن به منظور حفاظت از آن ها 	خوانا کردن محدوده تاریخی از محدوده های نو ساز
<ul style="list-style-type: none"> - استفاده گسترده از معماری و شهرسازی بومی - بهبود سیمای شهری 	تقویت کیفیت بصری
<ul style="list-style-type: none"> - تفکیک سلسله مراتب گذرها و انطباق کارکردهای خاص در هر یک از آن ها - سهولت دسترسی ساکنین به خدمات توزیع شده در محدوده - افزایش جذابیت محدوده تاریخی در هماهنگی با شهر 	تقویت نفوذ پذیری و سهولت دسترسی آسان
<ul style="list-style-type: none"> - حفظ تعادل پایدار بین حفاظت از میراث فرهنگی و رشد کالبدی از طریق تمرکز بر گردشگری - تغییر عملکرد بناهای تاریخی متناسب با نیاز گردشگری 	تقویت اقتصاد محدوده تاریخی از طریق اعطای نقش جهانگردی

افزایش درآمد از طریق جذب گردشگر (تعیین ورودی برای بازدید از محدوده تاریخی)	
<ul style="list-style-type: none"> - خودکفایی ساکنین بومی، ایجاد فرصت های شغلی و توانمند سازی گروه های اجتماعی - به کار گیری نیروی بیکار جامعه - جلوگیری از توقیف حرفه های جاری در بافت کهن و محدوده مورد مطالعه - رونق صنایع دستی 	ایجاد اشتغال مستقیم و غیر مستقیم و جلوگیری از مهاجرت ساکنین بافت
<ul style="list-style-type: none"> - استفاده مناسب و برنامه ریزی شده از زمین های بایر و مخروبه - افزایش ارزش افزوده زمین پس از مراحل مرمت شهر - ایجاد تمایز بین قوانین محدوده تاریخی و شهر 	افزایش ارزش زمین و مستغلات
<ul style="list-style-type: none"> - بهبود کیفیت زندگی از طریق حضور در محل و شناسایی مشکلات موجود آن - کاهش میزان جرم و جنایت، فساد و افزایش کیفیت خدمات اجتماعی در بافت تاریخی - تقویت رابطه همسایگی در هسته های مسکونی 	ارتقای کمی و کیفی سطح زندگی
<ul style="list-style-type: none"> - جلب اعتماد بخش خصوصی توسط بخش عمومی برای سرمایه گذاری در بافت تاریخی - پیش بینی و اطمینان یافتن از تداوم نگهداری مناسب از محدوده تاریخی 	ایجاد مدیریت یکپارچه بافت تاریخی
<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد موسسات و نهاد هایی برای آموزش نحوه برخورد با بافت تاریخی و مجموعه - برگزاری سمینارها و سخنرانی های مرتبط با مفهوم مرمت شهری 	ارتقای سیستم های آموزشی
<ul style="list-style-type: none"> - حفظ بناهای آسیب دیده از عوامل طبیعی و انسان ساخت - پیشگیری از تخریب - تقویت سازه 	ایجاد ایمنی

(منبع: نگارنده)

تصاویر ۹ و ۱۰- تخریب بناهای تاریخی به دلیل عدم حفاظت و ساماندهی - منبع: نگارنده

نتیجه گیری:

به طور کلی مقصود از مرمت و احیاء بافت های تاریخی و از جمله بافت تاریخی گز، بازسازی و ساخت و ساز به سبک شیوه و روش پیشینیان و تکمیل قسمت های از بین رفته بافت نمی باشد. بنا بر آنچه که در قوانین مرمتی و کنوانسیون ها شاهد آن هستیم، حجم قسمت های مرمت شده باید کمتر از قسمت های باقی مانده بناها باشد و از آنجا که بسیاری از بناها در محدوده بافت تاریخی تخریب و از بین رفته اند تنها می توان بناهای با ارزش باقی مانده را از خطر نابودی و تخریب نجات داد. تا تک بناهای باقی مانده به عنوان شاخص های تاریخی به نسل های بعدی تسلیم شوند. این امر بدان معنی است که ما حق دخالت بیش از اندازه در بافت را به بهانه ی مرمت های شهری نخواهیم داشت؛ چرا که قصد ما از نگهداری از آثار تاریخی دروغ گفتن به نسل های آینده در مورد بناهای تاریخی نیست و باید آنچه که باقیست بدون کم و کاست و اغراق همچون میراث و سرمایه ای بی بازگشت به نسل های آینده سپرد.

در طرح های ساماندهی و حفاظت از بافت های تاریخی باید منابع شاخص و مختص هر مکان را شناسایی و از آنها بهره برداری کرد. به طور کلی شناخت آنچه از آن حفاظت می شود ضروری می نماید. باید بناهای موجود در هر محدوده طبقه بندی شوند؛ نقاط مخاطره آمیز شناسایی و پیش بینی شوند. در صورتی که ساختمانی غیر ضروری تشخیص داده شود معیارهایی دقیق را برای توسعه مجدد وضع کنند و یا کاربری های جایگزین جدید برای آنها در نظر گرفته شود و سرانجام بناهای مورد نظر از طریق تجزیه و تحلیل عکس برداری و ثبت شوند بافت های تاریخی معمولا تلفیق دو معماری قدیم و جدید در جوار یکدیگرند، یکی از اقدامات مداخله گرانه در جهت حفظ بناهای تاریخی جلوگیری از بارگذاری بیش از حد بر مرکز تاریخی و هسته ی محدوده ی تاریخی می باشد

بافت تاریخی گز به دلیل پتانسیل تاریخی و فرهنگی غنی می تواند مکانی مناسب جهت جذب توریست داخلی و خارجی باشد اما به دلیل امکانات محدود و ناآگاهی ساکنان از این مقوله به دور مانده. اما چه بسا در آینده ای نزدیک و با همت و هوشیاری مسئولین بتوان به قطبی مهم در شهر اصفهان از نظر صنعت گردشگری تبدیل شود. در حال حاضر نقش و وظیفه هر یک از مردم و موسسات حفظ آثار ارزشمند این منطقه از تخریب و ویرانی بیشتر است. با توجه به شرایط کنونی شهرستان تاریخی گز، برای حفاظت از این شهر با ارزش تاریخی، در درجه اول باید نهادها و ارگان های دولتی متحد و هماهنگ با یکدیگر عمل کنند. چه بسا خانه های تاریخی نفیسی که در حین عملیات مرمتی اداره میراث فرهنگی، به طور ناآگاهانه و شبانه توسط شهرداری با هدف گسترش کوچه ها و معابر تخریب شده اند و همچنین با اولویت بندی حوزه های مداخله و اولویت بندی طرح های مرمت و احیای بناهای تاریخی گامی موثر در جهت حفظ آثار گذشتگان برداشت

در واقع با بررسی انواع مداخله در بافت های فرسوده به این نتیجه می رسیم که بهترین نوع مداخله در بافت های فرسوده مداخله از نوع مردم گرایانه می باشد که این نوع مداخله متاثر از نظریه های شهرسازی مشارکتی دهه های آخرین قرن بیستم میلادی است که هدف آن، بالا بردن میزان مشارکت مردم در تغییرات سازمان فضایی شهر است. در نتیجه این نوع مداخله بهترین و مناسب ترین نوع مداخله برای بافت فرسوده شهر گز می باشد.

اگرچه شهرستان گز در چند دهه ی آتی شامل کم لطفی مردم و بی توجهی نهاد های مربوطه قرار گرفته و شاهد تخریب های زیادی بوده است اما می توان آنچه از معماری و بافت تاریخی باقی مانده است را ساماندهی و مورد حفاظت قرار داد تا بخشی از تاریخ گذشتگانمان را به رسم امانت نزد ما قرار گرفته به نسل های آینده تحویل دهیم.

فهرست منابع:

۱. شریفی القلندیس، بابک؛ مبصر سردودی، آرزو؛ علیخانی، مرتضی؛ طالب پور، منصور (۱۳۹۶). اهمیت نگهداری و احیاء بافت های تاریخی و تاثیر آن در گردشگری و توسعه پایدار شهری (نمونه موردی شهر خامنه). پایگاه مجلات تخصصی نورمگس
۲. پاپلی یزدی، محمد حسین و سقایی، مهدی (۱۳۹۰)، گردشگری: ماهیت و مفاهیم، انتشارات سمت، تهران: چاپ ششم.
۳. پاپلی یزدی، محمد حسین و دیگران (۱۳۸۷)، نظریه های شهر و پیرامون، انتشارات سمت، چاپ سوم، تهران.
۴. پورزرگر، محمدرضا؛ (۱۳۹۴)، باززنده سازی و احیاء بافت فرسوده با رویکرد حفظ هویت مسکن، نمونه موردی محله جویباره اصفهان. نشریه علمی پژوهشی باغ نظر، دوره ۱۲، شماره ۳۷
- شفق، سیروس ۱۳۸۳، جغرافیای اصفهان، انتشارات دانشگاه اصفهان
۵. حناچی، سیمین، سال ۱۳۸۲، ضرورت باز زنده سازی بافت های قدیمی شهرهای ایران، همایش بهسازی و نوسازی بافت های فرسوده و ناکارآمد شهر تهران.
۶. حبیبی، محسن و مقصودی، ملیحه، (۱۳۸۱)، مرمت شهری، انتشارات دانشگاه تهران.
۷. رحیمی، مرجان، ۱۳۹۲، احیای بافت تاریخی شهرها با تکیه بر اصول نوشهرگرایی، اولین همایش ملی معماری، مرمت، شهرسازی و محیط زیست پایدار، همدان، انجمن ارزیابان محیط زیست هگمتانه
۸. سلطان زاده، حسین، (۱۳۷۲)، فضاهای شهری در بافت های تاریخی ایران، شرکت توسعه فضاهای فرهنگی، شهرداری تهران، تهران.
۹. شایسته، محمود رضا و قاسمی، منصور، ۱۳۸۳، اصفهان بهشتی کوچک اما زمینی، انتشارات نقش خورشید
۱۰. کوچکی، غلام (۱۳۸۶) تحلیل ساختار کالبدی- فیزیکی بافت قدیم شهر خرم آباد، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان.
۱۱. علیزاده، عباس (۱۳۸۴)، تحلیل کالبدی بافت قدیم شهر بوشهر، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان.
۱۲. فدایی نژاد، سمیه، (۱۳۸۶)، بهسازی، نوسازی و بازسازی در گذر مروی، هنرهای زیبا، دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، شماره ۳۲.
۱۳. نریمانی، مسعود (۱۳۷۹)، بهسازی بافت تاریخی (مدل سازی راهبردها و بنیان های ساختاری)، انتشارات مولف، تهران.
۱۴. وفايي، ابودر (۱۳۸۶)، تحلیل فرآیند شکل گیری فرم کالبدی بافت قدیم شهر کاشان، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان.
۱۵. یزدانی گزی، محمد علی، ۱۳۹۰، گز و برخوار در گذرگاه تاریخ، اصفهان: انتشارات هشت بهشت.
۱۶. یوسفی، لیلا (۱۳۸۷)، تحلیل فضایی بافت فرسوده شهری و آینده نگری آنها در محلات ریحان و خیابان شهر قزوین، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی.
17. Hawryszkiewyckiwycs, Igor(2004). System analysis and design. prentice hall , Australia
18. Beauregard, R.A. (1986), The chaos and Complexity of Gentrification, in N. Smith and P Williams (eds), Gentrification and the City, London: Allen& Unwin.
19. Ley, D. (1996), Alternative: Explanations for inner City Gentrification: A Canadian Assessment, Annals of the Association of American Geographers
20. Smith,N.(1986), Of Yuppies and Housing: Gentrification, Restructuring and the Urban Dream, Environment and Planning D: Society and Space.